

Az élet jogán

Évekkel ezelőtt Herman Kahn, az ismert jövőkutató nagy feltűnést keltő könyvet írt a következő címmel: *Elgondolni az elgondolhatatlant*. Ezzel ama vállalkozás paradoxonszerűségére kívánt utalni, hogy a fenyegető atomkataklizmát és emberi ésszel fel sem fogható következményeit — valamint fogalmi rendszerbe illesztetten — végiggondoljuk. Paradoxonról lévén szó, az ellentmondás csak látszólagos. Egy lehetséges atomháború irracionális nemcsak fogalmilag megragadható, hanem kötelességünk is vele ily módon szembenézni. A civilizációra leselkedő veszélyt szüntelenül tudatosítani kell, hogy — amíg nem késő — minden békefenntartó erő mozgósításával megakadályozzuk a halandóvá lett emberiség „öngyilkosságát”. A hírosimai bomba robbanása óta gyakorlatilag egy pillanatra sem szűnt meg a tiltakozás és a küzdelem az újabb — immár a tömegpusztító fegyvereket bevető — háború ellen. Népek álltak sorompóba a földgolyó minden részén, és felelőségük nyomasztó terhe alatt, lelkiismeretük parancsát követve emelték fel szavukat azok a kutatók, azok a tudósok is, akik a tudományos megismerés és a műszaki leleményesség csúcsein a világi végítélet beteljesedését lehetővé tették.

Százmilliók aláírása az atomfegyvereknek nemet mondó kiáltványokon, a számtalan béketüntetés, a nagy visszhangot kiváltó kongresszusok nem maradtak hatástalanok, nem voltak hiábavalók.

Az utóbbi időben azonban aggasztó jelenségek és tendenciák léptek fel. Noha változatlanul érvényes az az igazság, hogy a békés együttélés politikájával szemben nem képzeltető el más, a béke megőrzését szavatolni képes alternatíva, s noha az enyhülés éveit kedvezőnek bizonyultak az évezredfordulón sürgős megoldásra váró, ún. globális problémák szempontjából is, a folyamat megtorpant. Fokozódott a fegyverkezési hajszá, veszélyes konfliktuszónák körvonalazódtak. Helyi háborúk robbantak ki, a nagyhatalmi politika pedig — a maga belső logikáját követve — a katonai tömbök megszilárdítását és befolyásuk kiterjesztését szorgalmazta. Akadozott, szünetelt a legnagyobb befolyással rendelkező országok közötti párbeszéd. Fölötte kockázatos és — tegyük hozzá — felelőtlen stratégiai és katonapolitikai elképzelések nyertek megfogalmazást „az első csapás” biztosította előnyről, sőt arról is, hogy győztesen ki lehet kerülni egy nukleáris fegyverekkel folytatott összetűzésből. A haditechnika szüntelenül tartó, szédületes fejlődése elvezetett — többek között — a harmincméteres pontossággal célba találó, ún. „sebészeti fegyverekhez”, a neutronbombához. A világűr is a konfrontáció színterévé vált.

Úgy tűnik, „a szakadék szélén” folytatott egykori erópolitikának ismét konjunktuurája támadt, s ennek képtelensége annál inkább nyilvánvaló, mert sehol sincs garancia arra, hogy a félelem, az elrettentés „egyensúlyának” politikája a végtelenségig alkalmazható. Úgy látszik, még mindig vannak politikusok, akik nem tudják, hogy Clausewitz híres tétele, amely szerint a háború tulajdonképpen egy adott politika más eszközökkel való folytatása, az atomkorszakban elvesztette időszertűségét. Pontosabban: egy kirobbanó háború mindig bizonyos politikának a következménye, de nem kevésbé igaz ama megállapítás, hogy atomháborúval egyetlen politikai cél sem érhető el. Utána ugyanis csak a nagy Nihil marad.

Ilyen körülmények között a Szocialista Demokrácia és Egység Frontjának — az ország elnöke kezdeményezte — leszerelési és békefelhívása nem csupán hazánk lakóinak, hanem minden békeszerető népnek azt a vágyát juttatja kifejezésre, hogy megszabaduljanak az újabb világégés rémképétől. A felhívást, amely szervesen beilleszkedik külpolitikánk ama következetes erőfeszítésébe, hogy újabb és újabb kezdeményezésekkel vigye előre az összes nemzetek közötti barátságunk és együttműködésünk, az általános leszerelésnek, a feszültség- és konfliktustényezők felszámolásának ügyét, és hozzájáruljon a katonai kiadások, a csapatok és fegyverzetek csökkentéséhez, valamint a kortárs világ bonyolult kérdéseinek a megoldásához, hiteles, korszerű humanizmus hatja át. (Figyelmet érdemel, hogy Sartre utolsó interjújában a humanizmust — új megközelítésben — egy hosszan tartó fejlődési folyamattal, küzdelemmel köti össze, ennek pedig el kell vezetnie egy olyan közönség megteremtéséhez, amelyben — teljes személyiségeként — megtanulunk emberként egymással élni. Ez a felfogás az emberi közösségek nemzetközi kapcsolataira is vonatkoztatható.)

A felhívásban megfogalmazott konkrét javaslatokat az a mélyen realista szemlélet határozza meg, hogy „az összes népek jólét- és haladásbörekvéseinek teljesítése életbevágóan a háború veszélyének elhárításától, a tartós békének földünkön való meghonosodásától függ”. Igen, az emberiségnek meg kell „tanulnia”, hogy a békét *legfőbb értéknek* tekintse, s mint ilyent mindenekelőtt óvja-őrizzze. Igaz, a

századok folyamán a nagy humanista gondolkodók és művészek mindig az élet védelmében léptek fel. A XX. század elején hangzott el például „az élet iránti tisztelet“ fennkölt schweitzeri imperatívusza, e korábbi — erkölcsileg motivált —, a filozófia vagy a művészet nyelvén tolmácsoltt békefelhívások azonban napjainkban új, eddig ismeretlen és elképzelhetetlen dimenziókat nyertek. Most ugyanmaga az élet került végveszedelembé. Éppen ezért az atomhalál perspektívájában már az emberiség elleni merényletnek kell minősítenünk mind a korlátozott nukleáris háborúról, a taktikai atomfegyverek általános katasztrófához nem vezetõ bevetésérõl, mind ama reményteljes végkifejletõl szóló spekulációkat, hogy a radioaktív hamutenger, illetve romhalmazok közepette az emberiség megmaradt töredéke majd megteremti a kizsákmányolástól és elnyomástól mentes földi paradicsomot...

Apokaliptikus látomások nélkül is el kell jutnunk azonban ahhoz a felismeréshez, hogy választól elé érkezett civilizációnk csak a béke fennmaradásának, a népek szabad és szuverén haladásának feltételei között képes az emberi génius alkotóerejét maradéktalanul az építésre és a kulturális fejlődésre fordítani. Csakis e körülmények biztosítása teszi lehetővé annak a könnyen végzetessé válható szakadéknak az áthidalását, amely a Római Klub egyik újabb jelentése (szerzõi James W. Botkin, Mahdi Elmandjra és Mircea Malița) szerint — a „globális“ problémák fokozódó bonyolultsága és az emberiség ama képessége, felkészültsége, jobban mondva felkészületlensége között keletkezett, hogy velük megbirkózzék. Ha nem tanulunk meg egymással békében, a természettel pedig valaminõ összhangban élni, a megoldhatatlannak bizonyuló kérdések fatális következményekkel járhatnak.

Innen a tudomány, az *újító tanulás* rendkívüli szerepe, innen a tudósok ropant felelõsége. A Malița-féle jelentés riasztó adatainak ismeretében értékelhetjük igazán az SZDEF felhívásában olvasható követelést: „a korszerû tudomány és technika ragyogó vívmányait kizárólag a béke és a haladás, s ne a pusztítás és a háború szolgálatába állítsák.“ A Római Klub legutóbbi jelentése ugyanis új adatokkal világítja meg azt az — egyébként a köztudatba már átment — tényt, hogy a tudomány és a mûszaki fejlesztés egyre nagyobb mértékben katonai célokat követ. Jelenleg a világ tudósainak majdnem a fele a különbözõ fegyverek pusztító erejének fokozásán vagy új fegyverek kialakításán dolgozik. Ezek a kutatások évi 30 milliárd dollárt emésztenek fel, és a rombolás szolgálatába állított tudomány háttérbe szorítja — az emberiség fennmaradásához elengedhetetlenül szükséges — mindazon alapvetõ kutatásokat, amelyek például a világ növekvõ energia- és táplálékszükségletének a biztosítását lennének hivatva elõsegíteni. De mindezeket túl nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt sem, hogy a militarizált tudomány laboratóriumaiban honos rendkívül szigorú titoktartás és gyanakvás légköre elkerülhetetlenül más területekre is átterjed. Mérgezi a légkört, akadályozza a tudomány fejlődéséhez nélkülözhetetlen információcserét és a kutatók közötti személyi kapcsolatok elmélyülését.

Az SZDEF nemzetközi visszhangot kiváltó leszerelési és békefelhívása rokonszenvet és szolidaritást fejez ki a nyugat-európai országokban zajló nagy tömegmozgalmak iránt. Ezek a százezreket egybefogó mozgalmak — fokozottan veszélyeztetett földrésznünket védelmezve — azt követelik, hogy állítsák le az újabb középhatósugarú rakéták telepítését, szüntessék be a neutronbomba gyártását, valamint a fegyverkezési politika további eskalációját. Rokonszenvünk és szolidaritásunk alapvetõen e célkitûzésekkel való teljes azonosulásunkból fakad, hisz a tudat és a lélek mélyrétegeiben valamennyiünket az az egzisztenciális félelem tart fogva, amelyet a nukleáris katasztrófa fenyegetése gerjeszt. Ez a rettenetes azonban nem bénító, nem leszerelõ; hatalmas dinamikus erõként történelemalakító tényezõvé válhat. Nem túlzás azt állítani, hogy már azaz is vált. A mozgalom vonzerejét és kisugárzó hatását a sodrásába jutott különbözõ irányzatok közötti párbeszéd, a célok és programok bölcs egyeztetése is szavatolja, s ebben a kikovácsolódó rugalmas egységben az — egyesektõl már elparentált — párbeszéd, az egymástól eltérõ világnézetek és társadalompolitikai törekvések közötti dialógus valaminõ reneszánszát köszönhetjük. És üdvözölhetjük a tömegeknek azt a már mindenütt elemi erõvel érvényesülõ igényét, hogy — a helyzet és a jövõs tendenciák ismeretében — beleszóljanak sorsuk alakulásába, s ne engedjék, hogy róluk, de nélkülük mások döntsenek.

A politika és a háború közötti sajátos és történelmileg módosuló kapcsolatból az is következik, hogy a civilizáció megmentésére hivatott, világszerte kibontakozó békemozgalom csak a demokráciával való szerves és megbonthatatlan egységben érheti el célját.

Gáll Ernõ